

GÉCZI JÁNOS

Születésnap I.

A Perseidák éjszakánként hosszú fénycsíkokkal és fényfelvillanásokkal jelzi, hogy túljutottunk a hónap közepén, s hamarosan vége augusztusnak. Az utoljára eléggő kozmikus por jelzi, merre található az ég és a föld határa.

Pápká születésnapját nem ünnepeljük. Egyetlen alkalom kivételével. Ötvenéves lett. A barátai, mintha összebeszéltek volna, a negyvenötödik évére köszöntik. Pápká valóban nem néz ki negyvenötnél többnek. Naponta edz a konditeremben, tüskésre nyíratja a haját, reggelente borotválkozik, mert gyorsan nő a szakálla, ollóval kiigazítja a hernyóbajszát s talán csak a tarkóján jelentek meg ceruzavékony ráncok.

Az új lakásban, az óvárosban tartjuk az összejövetelt. Pápká az ünnepélyes alkalmakra szolgáló egyenruháját húzza magára, annak ellenére, hogy legtöbbször munkában sem visel egyenruhát. Néhány éve, amikor visszakerült a katonasághoz, a korábinál rendszeresebb napirend szerint él, pedig nem látszik rajta, hogy katonatiszt. Állítása szerint az irodában, ahova jár, senki sem hord egyenruhát, s miként ő, a többiek is fenntartják korábbi üzleti érdekeltségeiket.

Pápká, azt vallják az őt köszöntők, sikeres és befolyásos ember. Az utóbbival magyarázható, hogy annyian jönnek házukba, hogy a vendégek számára ki kell nyitni a nagy teraszt, s oda asztalokat is helyezünk. A kis teraszon hűtőládákban hevernek az italos palackok, s amúgy ott sütik a pincérek a húsokat. A sikerrel meg úgy van, hogy azt senkinek sem szükséges az orrára kötni, úgyis kiszagolják.

Nem ismerek mindenkit. De a legtöbbjükről tudok valamit. Némelyikről annyit, hogy találkoztam már velük, másokról annyit sem, azon túl, hogy régebben megfordultak nálunk, csak nem hagytak bennem semmit, ami alapján azonosítani tudnám őket. Hogy találkoztak velem, az jelzi, hogy tegeznek, és arra figyelmeztetnek, hogy én is tegezzem őket. Ha nem találkoztunk sosem, akkor magáznak. Megkérdik, jól tudok-e magyarul, érdeklődnek, mennyire éreztem hasznosnak a középiskolát, hogyan érettségiztem, illetve hol fogok továbbtanulni. Persze, egyetemen, persze, nem az apám nyomdokaiban, persze, persze, persze.

Ami szokatlan, hogy a néhány agglegényt és özvegyet kivéve, a férfiak feleségükkel együtt érkeznek. A diplomaták, a katona- és a rendőrtisztek némelyike egyenruhában, sőt egy pénzügyőr is abban, mindegyike magával hozza a párját, s némi téblábolás és fecsegés után a hölgyek a Jerma ízlését tükröző szalonban üldögélnek, koktélokot szürcsölnek, méztől ragacsos sütemények között válogat-

nak és szünettelenül kacarásznak. Akad néhány magányos nő, az egyikük, Lizetta régi barátnőjeként emlegeti pápká, valóban káprázatos. S Lizettára emlékeztet, valóban, néhány gesztusa révén a társaság középpontjába kerül, képes egyetlen mosollyal maga mellé invitálni a helyiségbe belépőt, s úgy szólítja meg a nála ifjabb tiszteket, hogy azok rögvest teljesítik apró kívánságait. Pezsgőt emelnek le számára a tálcáról s átadják neki, kiveszik kezéből a kiürült poharat, odanyújtják számára a hamutartót, hogy elnyomja aranyfilteres cigarettáját, majd távolabb viszik vagy átnyújtják a sürgő-forgó pincérfiúk egyikének. Marija franciául társalog az École normale supérieure vegyészstanárával, angolul egy félvér diplomatával és perzsául azzal a burnuszos úrral, akinek azeri a kísérőnője, s azt válaszolja érdeklődésére, hogy a főváros ugyan szépen megépített, impozáns város, de számára semmiképpen nem olyan megkapó, mint Dubaj. Dubajban olyan palota is áll, amelyben egész éven át síelni lehet, túl azon, hogy a síelők a trópusi hangulatú kertből is megbámulhatók. Hogy hol tanult meg síelni? Drezdában végezte tanulmányait, vagyis elég alkalma volt az osztrák–svájci határ hegyeit megismerni. Ott. S ekkor Marija németre vált, hogy a hozzájuk érkező, fényes öltönyében páncélos lovagnak tűnő, ámbár fülbevalót viselő német olajszakembert bevonja a társalgásba. A németnek csupán az egyik füléből lóg alá ékszer. Fekete, sok oldalú kő himbálózik az alján. Hallom, hogy a dubaji az azeri kísérőjének távoztukban azt súgja, hogy a német buzi. Marija pedig, úgy hallja városszerte, pápká üzleti partnereinek az egyike. Miért beszélsz többes számban, csicsereg a dallamos szírt beszélő úr füléhez hajoló azeri szépség. Hát, tudod, a katonatisztek esetében rendjén való, ha több nő van talonban. Meg hát teheti, nincs felesége.

A nőknél érdektelenebbek a férfiak. A nagy teraszon esznek, cigarettáznak vagy szivaroznak, koccintanak, és olyan hangosan beszélgetnek, hogy arra gondolok, milyen jó, hogy a szomszédos házakban nincsenek lakók. Itt is, ott is négy-öt férfi összehajol, az egyikük katona, a másikuk mindig valami külföldi, a többiek, akik alig szólalnak meg, vagy sokkal idősebbek náluk, vagy jóval fiatalabbak. Akadnak párban állók, akik valamely politikai probléma taglalásába mélyednek, s olyanok is, akik egyedül sétálgatnak, arra várva, hogy valaki végre megszólítsa őket. S létezik egy író is, állítólag olvastatták velem a középiskolában a művét, aki szivart ropogtat az ujjai között, levadász magának, és arról érdeklődik, hogy milyennek látom a magam korabeliek életlehetőségeit Azerbajdzsánban. Kifejtem a tapasztalataimat, amelyek ugyan szegényesek, hiszen én többnyire az orosz kolónián éltem, onnan való a társaságom. No meg az iskolából, korrigálja a mondanómat. Ugye tudom, hogy az embernek az élete során körülbelül hatszáz-hétszáz ismerőse akad, ők azok, akik így vagy úgy, de befolyással vannak rá? Szóval mindenkinek ennyi emberből áll az ismeretszolgáltató hálója: ennyien vannak, akikkel, legyünk velük jóban vagy rosszban, fenn kell tartanunk a kapcsolatot. Természetesen ez egy átlagszám! – mert alkalom akad arra, hogy kekeckedjek. Természetesen. Majd ESZE felől érdeklődik, nyilván ismerem, mivel magyar és

pápká barátainak egyike. Ő ismeri, egy küldöttséggel járt a Magyar Írószövetség vendégeként Budapesten, sok jó ivótársra lelt. Különös figura, leginkább a tevék iránt érdeklődik, és kibrusztolja, hogy a magyar delegáció eljusson egy tevévásárra. Meglehet, a közép-európaiak különösen vonzódnak a *Camelus bactrianus*hoz, azaz a baktriánhoz? Valami atavisztikus dolog ez, s talán ez a bizonyítéka annak, hogy a magyaroknak olyan őshazájuk volt, ahol kétpúpú teve is élt. S leemeli rólam a tekintetét. Aztán visszacsúszik rám a szeme, az egyik inkább halványsárga, a másik pedig borostyánsárga, s a borostyánsárgától balra húz a feje, látszik, milyen nehezen tartja függőlegesen. Ismertem egy rovarászt, ő ugyancsak magyar volt, aki ugyancsak vonzódott a tevékhez. Őt is el kellett vinnem a sivatagig, hogy találkozzon velük. Igaz, ő legalább magyarázatot adott az érdeklődésére. Az volt az oka, hogy szerinte a tevék körül olyan ízeltlábúak élnek: legyek, bolhák, ilyesmik, amiket könnyen begyűjthet. Abban reménykedik, hogy felfedezhet köztük legalább egy új fajt. Már mint olyat, amit a tudomány eddig nem ismer. Tehát nem is nevezheti meg. – Felém billenti a poharát, s a nők elfoglalta szalonba igyekvő francia tagot célozza meg. Nem tudhatja, hogy vegyész, mekkorát fog csalódni, hogy nem irodalmár!

Valaki rekedt hangon zenét követel. Egy másik valaki átszól hozzá, s arra kéri, nehogy ő legyen az, aki dalra fakad. Ettől menten felcsattan a nevetés. Pápkának hatalmas a bakelitlemezes-gyűjteménye, kitűnő a lemezjátszója, de csak komolyzenével tud szolgálni. Erre senki sem vevő a férfiak közül. A nők méltánytalannak minősítik a helyzetet. Aztán megoldódik a probléma. A nőkre rázárul a szalon sokszárnyú, üveges ajtaja, hamarosan könnyed, tizenkilencedik századi német tánczenét hallgatnak, a férfiak pedig a CD-jeim közül taláломra válogatnak. A Beatles és a Rolling Stones és az Uriah Heep lesznek a menők, éppen azok, amelyeket magam évek óta meg nem hallgatnék.

A zenék elől néhányan a teraszokra menekülnek. Egytől egyig férfiak. A kis teraszt a falatozók töltik meg, a nagy teraszra magukkal székeket víve érkeznek a politikára vágyók. Egy szerb üzletember, jól beszél oroszul, a hegyi-karabahok sorsáról érdeklődik, ismerni szeretné róluk, ha létezik olyan, a hivatalos álláspontot. A kérdés fölött eltöprengenek a katonatisztek, aztán megegyeznek, hogy a tábornok vezesse be az érdeklődőt a fegyveres konfliktus történetébe. A tábornok, aki a felesége oldalán félszegnek tűnt, most felélénkül. A kezdethez magába dönt egy pohár vodkát, csettint, és az asztalszélre, elérhető távolságba helyezi mind az üveget, mind a poharát.

A hegyi-karabahi háború valójában 1988 februárjától 1994 májusáig tart. Erőteljes a hangja, a távolabb állók is tisztán érthetik. A szemben álló felek pedig Azerbajdzsán és Örményország. Mindkettő birtokolni szeretné, az egyik joggal, a másik jogtalanul a hegyi-karabahi enklávé. A Hegyi-Karabah Köztársaság, helyesebben az Arcah Köztársaság, örményül Արցախի Հանրապետություն *Lernajin Garabagi Hanrapetutjun* vagy másként Արցախի Հանրապետություն *Arcahi*

Hanrapetutjun államiségát csak három másik, korlátozott elismertségű állam ismeri el, hivatalosan Azerbajdzsán részének minősül. Amúgy tíz városa és háromszázhuszonkét faluja van. A lakossága nem nagy, 140 000 fő csupán, ami nem csoda, hiszen a magashegyi környezet nehezé teszi a civilizáció fenntartását. A lakosok kilencvenöt százaléká örmény. A Hegyi-Karabah Köztársaság a szovjet időkbeli Hegyi-Karabah Autonóm Terület nagyobb részét, illetve a környező területek egy részét ellenörzi, emiatt Örményországgal és Iránnal határos. Területe akkora, ságja nekem pápká, aki időközben beáll a teraszra kényszerült férfiak közé, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Heves megye együtt, de lakossága csak egyhatoda e két magyar megyének.

A konfliktus előrehaladtával, ahogy Azerbajdzsán megpróbálja megfékezni az elszakadási mozgalmat, a két korábbi szovjet köztársaság elhúzódó, hadüzenet nélküli háborúba bonyolódik egymással a hegyekben. A területi parlament megszavazza az Örményországgal való egyesülést, és ezt népszavazással erősítik meg, amit a terület azeri lakossága bojkottál. Az Örményországgal való egyesülés vágya, ami az 1980-as években erősödik újból fel, régi probléma. A sztálini időszaktól kezdve hol előtérbe kerül, hol pedig tiltott az unió felemlegetése, Sztálin mindenestre ellenzi. Az ellentétek felszínre kerülése békés módon indul, ami azonban az elkövetkező hónapokban, ahogy mind valószínűbbé válik a Szovjetunió szétesése, növekvő, erőszakos konfliktussá fajul az örmények és az azeriek között, s ez végül mindkét fél részéről etnikai tisztogatásba torkollik. Jellemzően, hiszen a térségben az elmúlt száz évben nem ritkák az ehhez hasonló vérengzések.

A két népcsoport között azután kezdődtek meg az etnikai harcok, hogy az autonóm terület parlamentje 1988. február 20-án megszavazta az Örményországgal való egyesülést, majd ezzel a kéréssel fordult a szovjet központi kormányzathoz. A Szovjetunió felbomlása miatt előálló körülmények, ismétlem – emeli fel a hangját a tábornok –, segítik az elszakadási mozgalmat. Az Azerbajdzsántól való elszakadás bejelentése a területért folytatott hosszú konfliktus eredménye volt. Miután Azerbajdzsán 1991. augusztus 30-án kikiáltja függetlenségét, szeptember 2-án Hegyi-Karabah szintén így cselekszik. A konfliktus 1992-re háborúvá nővi ki magát. 1992–1993-ban az örmény és a karabahi csapatok nemcsak Hegyi-Karabah területét, hanem több más környező vidéket is az ellenörzésük alá vonnak, összességében Azerbajdzsán területének mintegy ötödét (Hegyi-Karabah nélkül 9%-át), melyeknek lakosságát erőszakkal elűzték. A háború 1994. május 16-án Moszkvában kötött fegyverszünettel zárul le, de a két állam azóta sem kötött békét egymással. Mintegy 30 000 ember halt meg, és a harcok, valamint az etnikai tisztogatások miatt 230 000 örmény és 800 000 azeri menekült el. 2009-ben még mindig legalább 573 000 menekült élt Azerbajdzsánban. Örményország azonban továbbra is igényt tart az Azerbajdzsán nemzetközileg elismert területén lévő Hegyi-Karabah tartományra. Emiatt az örmény–azeri határt lezárták,

ahol viszont nemritkán fegyveres összecsapásokra is sor kerül. Az Örményország és Azerbajdzsán között Hegyi-Karabah helyzetéről folyó vita egyik érve, hogy ez volt az utolsó örmény hercegség, amely autonómiával bírt, fejezi be a tábarnok, önt magának a keze ügyében maradt üvegből, s egy hajtással kiissza a poharát. A figyelmesen hallgató szerb megköszöni az érthető összefoglalást, ám nem tudja, miként zárja le az egyre komorabbá váló témát.

A férfiak vedelnek. Poharakkal és falatkákkal foglalatoskodnak. Pápká jobbnak látja, ha hallgat.

Maríja oldja meg a helyzetet. A terasz ajtajából integet, s arra kéri a tábarnokot, hogy neki is adjon a vodkából. Aztán narancslevet kér hozzá, és a tábarnok imbolyogva a kis teraszon összegyűlt pincérek egyike után indul. A teraszon levő férfiak csoportja azonnal feloszlik, rekedt hangon valaki zenét követel, majd válsz hóján dúdolni kezd. Valóban rettenetesen énekel. Ezért Maríja odabilleg hozzá, felajánlja neki a kezében tartott üveg sört, és odaül mellé, hogy szóval tartja. Látom, hogy látja, mint könnyebbül meg az érzékeny fülű pápká. Azt hiszem, kedvelni fogom ezt a nőt.

Idegennek érzem magam a saját házunkban, vagy ha nem is annak, de feleslegesnek. Felhevült, fényes, az esti világítástól átrajzolt arcokat látok, hihetetlen történeteket hallok, vallomások és élcek fültanúja vagyok, titkokba avatnak be, érthetetlen egyezségek köttetnek előttem, és egy felhúzott térdrel ülő, a fotel oldalához dőlt asszony arról elmélkedik félhangosan, hogy miként fog élni, ha jötevője, s ennek nagy a valószínűsége, kegyvesztetté válik, s kipenderítik a pozíciójából, rosszabb esetben az állásából. Úgy találom, mindenki felszerelkezett ez alkalomra egy-két nyilvánosságra hozható történettel, amelyek, legalábbis vélhetően, ráirányítják a figyelmet. Maríja kiszámolja, hogy negyvenöt ember tartózkodik nálunk, ennyien vagyunk egy fedél alatt, éppen annyian, amennyit a gyertyából formázott szám ír fel a tortára. S amelyik leég. A tortát éppenséggel ő hozta, mert ott, ahol nevelkedik, tortával köszöntik az ünnepeket. Talán azért, mert bármekkora is, mindig annyi részre lehet vágni, ahányan jelentkeznek rá. Hangosan morfondíroznak, ha elvileg mindenki a párjával érkezett, akkor csak egy fő maradt magányosan. Én arra gondolok, hogy ez csakis én lehetek. Ő pedig arra, hogy ez az egyedüllét az övé. Úgy villan a mosolya, mintha egy szkanderezés győztese lenne.

Pápká Maríja és közém tolja magát, úgy foglal helyet a kanapén, hogy egyik combjával az én combomat tolja el, a másikkal Maríjáét. A lakás naprendszerének határától érkezik, onnan, ahová a mi kanapénkról el sem lehet látni, a kisteraszról, kezében jókora darab bécsi szelettel, azt tömködi a szájába, s mint egy üstökös, befúródik közénk. Lenyeli az utolsó falatot, és felrobban. Fény ömlik belőle, nagyon heves és nagyon fehér fény. S ezzel a szerteáradó energiával maga is por szemnyi darabokra oszlik szét, felhője sok ezer kilométerre beborítja a vidéket, magamagával teríti le a parlagon maradt veteményeskerteket, az őszi szántásra

váró gabonaföldeket, a gátak közé fogott folyamokat, a nyomorúságos falvakat és kivilágított városokat, az egész bolond világot, hogy aztán rátaláljon a legkedvesebb helyszínére, arra az erdőre, amely annyira vén, árnyas és buja, hogy az erdőlakóknak önzetlenül és bőségesen savanyítani és szárítani való gombákat és mindenféle ehető bogyókat ad. Amely erdőben áll a ház, és amely házban él egy világtól éppen visszavonulóban lévő öreg. A tanára. A legkedvesebbek legkedvesebbje.

Borisz Vasziljevics Dromov hatvanéves korában úgy dönt, hogy otthagyja az akadémiát, amelynek a professzora, többé nem foglalkozik katonai ügyekkel, sem a hadtest irányításával, sem pedig a fiatal kadétoknak a hadtudományba történő beavatásával. Azt mondják rá sokan, kegyvesztetté vált.

Borisz Vasziljevics rég elvált a feleségétől, aki tanítónőként dolgozott egy iskolában, még akkor is, amikor a férje karrierje fölívelt, és nemcsak harcászati terepen csillogtatta szakértelmét, amennyiben csillogónak lehet mondani az álcázásból terepszínűre festett tankok, fegyverek és járművek páncélját, hanem kormányzati eseményeken is részt vett, ahol álláspontja gyakran a kormány döntéseit is meghatározta, és nem is kíván többé megnősülni, az életét pedig elhatárolta a tanítónőnek megmaradó asszonytól, aki nem szült gyermeket, majd úgy döntött, hogy az életét egyetlen szenvedélyének, a munkának fogja szentelni. Ezért felkínálta, mint állítja, odaáldozta magát a véleménye szerinti legproduktívabb, leginkább hasznosuló munkának, amely sehol máshol, csakis a hadügyben képezhető el. Ettől kezdve tanítványok tömege veszi körül, egyik tehetségesebb és céltudatosabb, mint a másik, és közülük válogatja ki azokat, akiknek megengedi, hogy a közelében tevékenykedhessenek, mind az akadémián, mind a büroban, mind pedig a magánéletében. Nincsenek sokan, de akik a közelében lehetnek, azok hamar megtapasztalják, milyen előnyöket rejt az, ha bejáratosak a professzor házába és az irodáiba, utasításokat adhatnak az alkalmazottaknak, és nem kell hosszasan ügyködniük azért, hogy a térképtárból átküldjenek egy, valamely okfejtés ellenőrzésére szolgáló mappát. A híveiből szervezett raj gondoskodik Borisz Vasziljevics mindennapjairól, a tiszta fehérneműtől az előadások lejegyzéséig, a repülőtérré szállításától a kül- és belpolitikai válságok értelmezéséig. Jól szervezett és kitűnően irányított, strapabíró és hűséges bandát nevelt ki és telepített maga köré az öreg, mondja pápká, s az öreg, meg kell hagyni, a stratégia és a taktika nagymestere.

Hát éppen ő az, aki hatvanévesen, a környezete számára váratlanul, akként dönt, hogy visszavonul, és a dácsájában a továbbiakban egyébbel sem foglalkozik, mint emlékirata elkészítésével.

Pápká, aki mind az apja révén, mind saját tehetsége folytán egy ideje Borisz Vasziljevics munkatársa, sejti, hogy nem politikai küzdelmek okozzák a mester életmódváltását, hanem pusztán emberek, s ő ebben talán a tanítványok egyetlene, aki megérti, hogy egy katonának is léteznek személyes érdekei. S van olyan

helyzet, meglehet, az életkor miatt, amikor a személyes sors húzza le legnagyobb súlyként a mérleg serpenyőjét.

– Borisz Vacsiljevics hatvanadik születésnapjára tucatnyi tanítványát hívja el a dácsájára. Szeptemberben az erdő színes, ha nincs is ős. Itt-ott pirul a galagonya és sárgul a nyír, tömegével bújik elő a nedves avarból a vargánya, nem dőlnek fel a veteményest a vaddisznók, s ha hétágra süt a nap, dél felé, fürödni lehet a lápos közeli tavában. Hát képzeljük el, hogy a tizenkét fiatal, meztelen tanítvány előtt üget a meztelen mester, lóg a töke, és hallható, hogyan csattog hozzá a combjához, és belevetik magukat a titántartalma miatt áttetsző, türkizzöld vízbe, s úgy hangoskodnak, mint a nyolcéves gyermekek szokása. – Pápká kuncog, s Marija pápká kuncogása mellé odahelyezi a maga kuncogását. – Akkor tudtuk meg, leg-alábbis mi, a fogadott fiai, hogy az öregnek hiányzik az egyik golyója. Az okára soha nem kérdezzük rá.

Úszás után visszatérünk a házba, közben az 1968. március 21-én kezdetét vevő, a Jordániai Fegyveres Erők, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet és az Izraeli Védelmi Erők között folyó Karameh háborúra terelődik a beszélgetés, amelyben csakis az öreg beszél, s mi a hallgatásunkkal vagyunk jelen. A háborúról, amelyben az izraeli hadsereg megpróbálja elfoglalni a Jordán folyótól keletre eső területet, hogy így az egész Jordán-völgy izraeli ellenőrzés alá kerüljön. A hat napon át tartó háború utórezgéseire utalva a palesztinok nemzettudatának megerősödéséről s az ebben betöltött szovjet szerepről szól. Valójában ez az egyetlen momentum az öreg ünneplése alatt, amikor a hivatása s egyben a katonai és hadászati kérdés fölemlítődik. Néhány falást eszünk, az öreg feltárcsáz valakit, röviden telefonál, a beszélgetés végén elégedetten teszi le a kagylót, és elővesz egy szépen faragott fejú sétatálcát. Megjegyzi, hogy a bajoroktól kapta, s ha valaha kapcsolatba kerültek velük, tudjam, a megbecsülés jele, ha ők bárkinek is ilyesmit ajándékoznak.

A szekéraljra, amely a dácsa elé állt, két hosszú padot rögzítettek. A szekéroldal a pad hátlapja. Négy ló áll a rúdnál, soványak és barnák. Prüszkölnek, de jó teherhúzó. Tökéletes, egészében békés a délután, estig járjuk a környéket. Olykor megállunk, bemegyünk a sűrűbe, leheveredünk. Nincs senki, akiből ne hívódnak elő emlékek. Remények, álmok, meggyőződések, elképzelések, abbahagyott sétaták, Piroska és a farkas, békés örökök, őrtüzek, magányosan eltöltött éjszakák, köd és gyógyír, szomorúság egyvelege sereglik elő, mint egy több szekciós konferencián, amelyek hallgatásából sok hasznos tanulság szűrhető le. Az erdő egyre-másra gazdagabbá, jelentésektől teljesebbé válik. Azt hiszem, Borisz Vasziljevics büszkélkedik a birodalmával.

(Befejezés a következő számban)

Kovács Magda (1946)

Bárczi Zsófia (1973)

Polgár Anikó (1975)

Juhász Katalin (1969)